

MICHAŁ P. MIERZEJEWSKI (red.) — Karkonosze. Przyroda nieożywiona i człowiek. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, 510 str.

Karkonosze to monograficzne dzieło poświęcone przyrodzie nieożywionej, które ukazało się 20 lat po wydaniu monografii o tym masywie górskim, pod redakcją Alfreda Jahna. Nowa monografia była z pewnością niezbędna z uwagi na nowe dane, nowe metody badawcze i nowe interpretacje dotyczące geologii Sudeków. Czytelnik otrzymał dzięki temu dzieło będące kompendium wiedzy o środowisku abiotycznym Karkonoszy, kształtowanym i zmienianym od stuleci przez celową działalność człowieka w samych Karkonoszach, jak i na obszarach przyległych. Przyroda jakiegoś obszaru nie uznaje bowiem granic terytorialnych i zale-

ży w dużej mierze od bodźców, których przyczyny tkwią daleko poza tym obszarem.

Monografia przygotowywana przez wielu autorów (w tym przypadku było ich 29 z pięciu ośrodków naukowych: Karkonoskiego Parku Narodowego, Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, biura *Usługi Projektowe i Badania Geologiczno-Hydrogeologiczne*) to przedsięwzięcie złożone nie tylko z naukowego, ale i logistycznego punktu widzenia. Wielkie uznanie należy się redaktorowi naukowemu dzieła, prof. dr. hab. Michałowi Mierzejewskiemu z Uniwersytetu Wrocławskiego, za trud, jaki włożył w ostateczny kształt książki, która pod względem edytorskim jest niemal jednolita. Niemal, gdyż jeden z 19 rozdziałów monografii wyraźnie odbiega sposobem cytowania literatury,

a drugi — objaśnieniami do ilustracji, co wydaje się pewnym dysonansem.

Poszczególne rozdziały monografii są odrębnymi artykułami o różnej objętości i są odmiennie ilustrowane. Pisali je uznani specjaliści z różnych dziedzin nauk o Ziemi i o środowisku. Niewątpliwie jednak w monografii przeważają zagadnienia geologiczne.

W czterech pierwszych rozdziałach, zajmujących łącznie 82 strony, zawarte są informacje o Karkonoskim Parku Narodowym (Ryszard Mochola), historii poznania Karkonoszy i rozwoju osadnictwa (Marek Staffa), o kulturowej roli Karkonoszy (Jacek Kolbuszewski) i pomnikach kulturowych w ich obrębie (Krzysztof M. Mazurski). Ta część jest interesująca zarówno dla historyków, jak i dla osób zainteresowanych kulturą regionu. Za szczególnie ciekawy trzeba uznać rozdział poświęcony kulturowej roli Karkonoszy. Tego typu podejście do określonego regionu jest raczej rzadkie w literaturze monograficznej z zakresu fizycznej geografii regionalnej.

Siedem następnych rozdziałów dotyczy zagadnień ściśle geologicznych. Ich autorzy na ogół bardzo przystępnie przedstawili różne aspekty budowy i ewolucji geologicznej Karkonoszy: ewolucję karkonoskiego masywu granitoidowego (Michał P. Mierzejewski), geologię osłony metamorficznej intruzji (Stanisław Mazur), minerały Karkonoszy i ich najbliższego sąsiedztwa (Michał Sachanbiński), radioaktywność granitoidów karkonoskich (Andrzej T. Solecki), kopaliny użyteczne (Antoni Muszer), oraz występowanie złota w regionie (Andrzej Grodzicki), a także współczesną geodynamikę Karkonoszy i całego Dolnego Śląska (Stefan Cacoń i Krzysztof Mąkolski). Rozdziały te są ilustrowane rycinami — przede wszystkim mapami, przekrojami i szkicami, rzadziej zdjęciami (na marginesie — blokdiagram to jedno słowo). Najobszerniejszy jest rozdział poświęcony minerałom Karkonoszy. Ma on 100 stron (1/5 objętości książki) i zawiera wiele cennych informacji, w tym historycznych. Rozdział ten mógłby się stać ozdobą monografii — jednak nią nie jest z powodu bardzo małej liczby fotografii. A i te nieliczne zamieszczone są w większości fatalnej jakości. Minerały są na nich trudno rozpoznawalne (na niemal każdej fotografii dominuje zielonkawy kolor). Trudno winić za to autora rozdziału. Zapewne wydawnictwo nie mogło zapewnić ich lepszej jakości. Jednak fotografie w innych rozdziałach są znacznie lepsze i chyba staranniej dobrane. Niekorzystne też było zgromadzenie wszystkich fotografii na końcu rozdziału. Byłoby lepiej, gdyby dany minerał znalazł się na stronie, na której jest opisany.

W nawiązaniu do problemów budowy i ewolucji geologicznej Piotr Migoń opisał w następnym rozdziale rozwój rzeźby Karkonoszy. To ciekawy i dobrze napisany rozdział, aczkolwiek zbyt specjalistycznym językiem, czym różni się znacznie od innych. Na jego końcu znajduje się, co prawda, słowniczek, ale z powodzeniem można było wszystkie terminy wyjaśnić bezpośrednio w tekście. Po raz kolejny okazuje się, że pisanie w sposób przystępny o rzeczach trudnych jest jednak sztuką.

Kolejne dwa rozdziały poświęcone są glebom (Jan Borkowski, Leszek Sierszeń i Andrzej Kocowicz) i klimatowi Karkonoszy (Bronisław Głowicki). To „rutynowe” rozdziały, które muszą znaleźć się w każdej monografii. Pięć końcowych rozdziałów niemal w całości poświęcono wodom. Omawiane są w nich wody powierzchniowe (Alfred Dubicki, Halina Mordalska, Tamara Tokarczyk i Mariusz Adynkiewicz-Piragas), jakość powierzchniowych wód płynących (Jan Błachuta i Halina Florczyk-Gołowin), zanieczyszczenie opadów atmosferycznych i powietrza (Ryszard Sienkiewicz, Piotr Krzaczkowski i Ryszard Twarowski), wody podziemne Karkonoszy (Halina Kryza, Józef Kryza i Henryk Marszałek) oraz wody termalne polskiej części masywu karkonoskiego (Józef Fistek i Adam Fistek). Są one obficie ilustrowane i w ciekawy sposób prezentują omawiane zagadnienia.

W zamierzeniu redaktora książka miała być pomocą dla uczniów wyższych klas szkół ponadgimnazjalnych w zakresie środowiska abiotycznego Karkonoszy i miała wzbogacić wiadomości czytelników o tej krainie geograficznej. W większości rozdziałów zamiar ten się powiódł. Książka jest nie tylko pożyteczna dla popularyzacji wiedzy o Karkonoszach, ale można też ją traktować jako omówienie stanu obecnej wiedzy na ich temat. Każdy, komu będzie za mało informacji, może sięgnąć do pozycji znajdujących się w obszernych spisach literatury do poszczególnych rozdziałów.

Karkonosze to przykład rzetelnej monografii, podsumowującej wiedzę na temat tego regionu, na której można wzorować wiele przyszłych opracowań podobnego typu. Na pewno duża w tym zasługa nie tylko autorów, ale i redaktora naukowego, prof. dr. hab. Michała P. Mierzejewskiego. Należą mu się szczere gratulacje.

Wydanie takiego dzieła to nie tylko przedsięwzięcie edytor-skie, ale również finansowe. Warto więc odnotować, że wydanie monografii było współfinansowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, Państwowy Instytut Geologiczny i Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej — Oddział we Wrocławiu.

Włodzimierz Mizerski